

ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ НОВГОРОДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В РОКИ КНЯЗЮВАННЯ ОЛЕКСАНДРА НЕВСЬКОГО

Військова історія Новгородської республіки XIII ст. є актуальною на сьогоднішній день. Новгородська республіка в цей період знаходилася в складному міжнародному становищі. З заходу на неї наступав Тевтонський орден, Шведське королівство, Литовське князівство, а зі сходу - монголо-татари. Але не дивлячись на все це, Новгород зміг вистояти завдяки великому полководцю Олександрові Невському, який став князем в 1236 р. і правив до 1252 р. і який за час свого правління не програв жодної битви.

Військова справа Новгорода XIII ст. є маловивченою сторінкою воєнної історії Росії. З кожним роком з'являються нові знахідки зброї, що доповнюють матеріали для вивчення воєнної історії. Військова справа Новгорода цього періоду досліджена тільки по певних подіях: Невська битва, Льодове побоїще та ін. Автор у даній роботі хоче розповісти, які праці були написані з воєнної історії Новгородської республіки, і дати їм коротку характеристику.

Однією з перших праць з воєнної історії Київської Русі є робота А.М.Петрова "*Русская военная сила*". Автор охарактеризував військову справу від часів Київської Русі до початку правління Петра I. Дав певний аналіз по військовій справі Новгородської Республіки XIII ст. під час князювання Олександра Невського. Описав його перемоги над шведами на р.Нева 1240 р., над німцями 1242 р., 1245 р., над литовцями [1].

Наступною була праця Л.Баїова "*История военного искусства*". Він охарактеризував зброю Новгородської республіки, походи Олександра Невського, тактику та організацію військ того періоду [2].

В.Т.Пашуто в своїй монографії, присвяченій зовнішній політиці Стародавньої Русі, охарактеризував зовнішню політику Новгородського князівства. Відносини та договори Новгорода зі шведами, литовцями, тевтонцями, монголами, як під час правління Олександра Невського, так і після його смерті [3].

Важливою є праця В.В.Каргалова "*Полководцы X-XVI вв.*". Про життя князя він дає наступні відомості - місце народження, прихід до влади і його військові подвиги. Дає характеристику тактики битв на р.Нева та Чудському озері. Також надає певні

відомості про битву з литовцями 1245 р. Наводить дані про похід Олександра Невського на територію Фінляндії [4].

Л.Г.Бескровний в праці про давньоруські князівства X-XIII ст. надає характеристику князівствам роздробленої Київської Русі. Автор звертає увагу на могутнє Новгородське князівство, відносини Олександра Невського з Золотою Ордою, шведами, литовцями, тевтонцями, їх війни, економічний та політичний розвиток князівства [5].

У праці А.Щербакова та І.Дзись "*Ледовое побоище*" охарактеризовано озброєння новгородського і тевтонського війська: види мечів і їх характеристика, характеристики списів і їх наконечників, луку, стріл, бойових сокир. Автори звернули увагу на військові обладунки кольчуги, шоломи, щити, пластинчасті обладунки [6], на тактику та дії новгородського війська під час льодового побоїща, розташування руського війська під час битви.

У роботі А.Ф.Медведева "*Оружие Новгорода Великого*" автор звертає увагу на характеристику та класифікацію мечів, романського та каролінгського типів, види списів, розділяє їх на групи [7]. Цей же автор в іншій монографії дає повну характеристику луку та самострілу по всій території Русі, розповідає про їх виготовлення та призначення [8].

Б.А.Рибаков у своїй праці "*Ремесло Древней Руси*" дав характеристику всім ремеслам Стародавньої Русі від IV до XV ст. В даній монографії автор також дав характеристику виготовлення в Новгороді мечів, кольчуг, списів, луків та ін. [9].

Великий внесок у вивчення воєнної історії зробив А.М.Кірпичніков. Йому належить ґрунтовна тритомна робота, присвячена зброї Київської Русі. Перший том включає характеристику мечів і шабелів IX-XIII ст. Тут наводяться статистичні дані про кількість знайдених мечів і шабелів [10]. У другому томі характеризуються списи, сулиці, рогатини, булави, кістені, наводяться статистичні дані по місцях їх знахідок, вони класифікуються за видами і типами [11]. Третій том присвячено характеристиці обладунків. Автор ділить їх на типи, дає інформацію про їх виготовлення [12]. Окрему роботу А.М.Кірпичніков присвятив дослідженню шоломів. Він ділить їх на групи, розповідає про походження [13]. В іншій праці він же характеризує озброєння вершника та верхового коня, метально-облогову техніку, луки, самостріли, фортифікації [14]. З військової справи Новгородської республіки цим автором також написано ряд статей, присвячених тактиці новгородського війська на р.Нева [15].

В іншій статті вчений розглядає політику Олександра Невського з позицій лавіювання між Сходом і Заходом. Його ідеї

характеризується словами: союз зі Сходом, щоб дати відсіч Заходу [16]. У статті про Льодове побоїще автор надає відомості про чисельність новгородського і німецького військ. Розповідає про тактику новгородського війська. Кірпічніков стверджує, що чисельність Тевтонського війська сягала лише 1 тис. чол. [17].

Російський дослідник В.Г.Кісельов надає коротку характеристику озброєння, Новгорода і шведів, німців, литовців. У своїй праці він розповідає про військові походи Олександра Невського у Фінляндію, битви на р.Нева, Льодове побоїще [18-19].

Отже, військовій справі Новгорода присвячена велика історіографія, але ці праці дають в основному загальне уявлення про воєнну історію Новгорода у XIII ст. Дана тематика є перспективною для подальших досліджень.

1. *Петров А.Н.* Русская военная сила. - Т.1. - М, 1892. - 466 с.
2. *Баиов Л.* История Военного искусства. - Вып.1. От начала Руси до Петра Великого. - СПб., 1909. - 180 с.
3. *Пауто В.Т.* Внешняя политика Древней Руси. - М., 1968. - 474 с.
4. *Карглов В.В.* Полководцы X-XVI вв. - М., 1989. - 334 с.
5. *Бескровный Л.Г.* Древнерусские княжества X-XIII вв. - М., 1975. - 308 с.
6. *Щербаков А. Дзысь И.* Ледовое побоище. - М., 2001. - 84 с.
7. *Медведев А.Ф.* Оружие Новгорода Великого // Труды Новгородской археологической экспедиции - Т.2. - М., 1959. - 76 с.
8. *Он же.* Ручное метательное оружие (лук и стрелы, самострел) VIII-XIV вв. - М., 1966. - 110 с.
9. *Рыбаков Б.А.* Ремесло Древней Руси. - М., 1949. - 456 с.
10. *Кирпичников А.Н.* Древнерусское оружие. - Вып.1. Мечи и сабли X-XIII вв. - Ленинград, 1966. - 144 с.
11. *Он же.* Древнерусское оружие. - Вып.2. Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени X-XIII вв. - Ленинград, 1966. - 181 с.
12. *Он же.* Древнерусское оружие. - Вып.3. Доспех, комплекс боевых средств. - Ленинград, 1971. - 96 с.
13. *Он же.* Русские шлемы X-XIII вв. - Ленинград, 1958. - 95 с.
14. *Он же.* Военное дело на Руси XIII-XV вв. - Ленинград, 1976. - 104 с.
15. *Он же.* Невская битва 1240 года и ее тактические особенности. - <http://www.a-nevskiy.narod.ru/library/14.html>
16. *Он же.* Александр Невский: между Западом и Востоком. - <http://www.a-nevskiy.narod.ru/library/15.html>.
17. *Он же.* Ледовое Побоище. Тактические особенности, построения и численность войск. Новые изыскания // Цейхгауз. - №6. - 1997. - С.4-8.
18. *Киселев В.И.* Русские латники 750-1250 // Новый солдат. - №193. - Артемовск, 2006. - 40 с.
19. *Он же.* Русские латники 1250-1500 // Новый солдат. - №194. - Артемовск, 2006. - 40 с.